

Het beest is weer los (1976)

Een opmerking na een gesprek over 'Berufsverbote'

Sieth Delhaas

Weerwoord, oktober 1976

Inleiding

Een paar dagen geleden zou ik de ondertitel van dit artikel als 'anti Duits' hebben afgedaan. Maar na mijn bezoek aan de Evangelische Studentengemeinde in Bochum en na het lezen van de vlugschriften verspreid door de studentenvereniging van de Bochumse universiteit weet ik, dat het waarheid is. Het klinkt onwerkelijk in 1976, maar wie de feiten aanhoort uit de mond van mensen die leven in het Duitsland van nu, ervaart, dat het West-Duitse volk centimeter voor centimeter zijn vrijheid verliest. Een vrijheid opgeofferd aan een staat die na de tweede wereldoorlog zich weer een plaats in de wereld heeft weten te veroveren. Welvaart, een machtige politieke positie. Duitser, wat wil je nog meer! Oh wee, de onderdaan die kritiek durft te uiten op deze samenleving. Uitgestoten wordt hij. Geen kans op verder studeren. Geen kans op een baan in welke overheidsfunctie dan ook. Moeilijk ook al om bij de kerkelijke instanties werk te krijgen.

Werkster, jeugdwerker of leraar, iedereen krijgt, voorgeschreven of niet, bij het sollicitatiegesprek de vraag voorgelegd of men trouw is (geweest) aan de Grondwet. Maar zo ronduit wordt die vraag niet gesteld. Benieuwd is men of je lid bent van de D(uitse) K(ommunistische) P(artij) die sinds 1969 weer is toegestaan of van één van de tientallen andere K(ommunistische) groepen, die Duitsland zo rijk is, of dat je ooit meegedaan hebt aan een Vietnam-demonstratie, of je opvallend veel over het Nazi-gevaar geschreven hebt. En komen ze er bijvoorbeeld achter, dat je in 1968, toen overal in Europa de studentenrellen oplaaiden, mee op de barricaden hebt gestaan, dan word je achteraf nog gewipt om die jeugdzonde.

Berufsverbote

Af en toe duikt er een verhaal op in de Nederlandse kranten over 'Berufsverbote' en 'Radikalenerlass'. Je leest en misschien vind je het nog niet eens zo heel gek, met in je achterhoofd de terreuractiviteiten van een Baader-Meinhofgroep en dat Kommunistische gevaar dat onze westerse samenleving voortdurend bedreigt. Een excuus dat we steeds bij de hand hebben bij onze dolle bewapeningswedloop.

Sinds vorig jaar september is ds. Jaap van Zwieten de Blom studentenpredikant, in dienst van de Evangelische Kirche in Bochum. Een universiteit van maar liefst 22.000 studenten. Een stad in een stad. Zijn woning in de kelder van het uit betonblokken opgetrokken UNI-center, is de 'Stammtisch' van vele studenten. Een plaats waar heel veel gepraat wordt over de dreiging, die over het leven van veel van deze jonge mensen hangt, de onzekerheid voor de toekomst, het gevoel van machteloosheid, omdat er vanuit Duitsland zelf nauwelijks een kans lijkt om verandering in de situatie te brengen; de wetenschap ook, dat deze jaren zeventig een schrikbarende overeenkomst vertonen met de jaren '30.

‘Het is een ziekte, die de hele samenleving doortrekt’ zegt ds. van Zwieten. ‘Intussen zijn al 800.000 mensen ‘onderzocht’ door de ‘Verfassungsschutz’, de binnenlandse veiligheidsdienst.

Het zijn niet alleen Kommunisten, het treft ook mensen van de S(ozialistische) P(artei) D(eutschland), jonge Christenen, die dienst weigeren, omdat ze niet opgeleid willen worden in het doden van medemensen.’

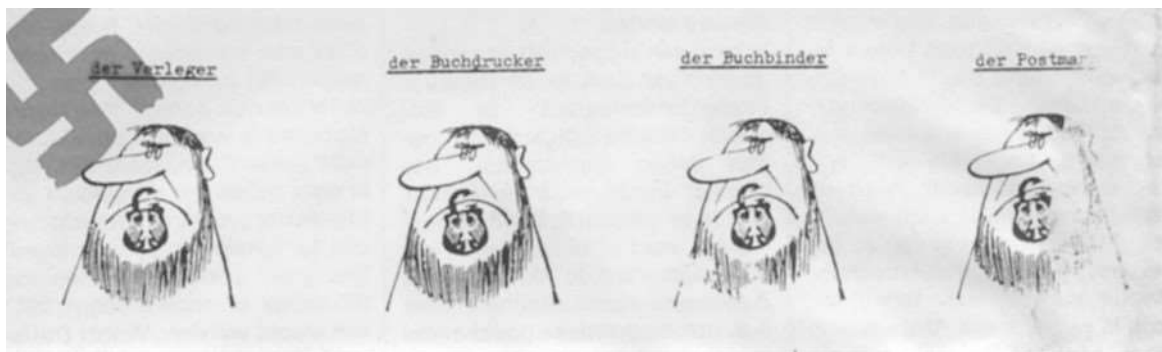
Motieven? Angst voor het Kommunisme, de verdediging van al het verworvene?

Van Zwieten: ‘Er wordt hier een merkwaardig woord voor gebruikt ‘einschüchtern’ bang maken, intimidatie, de mensen durven zich niet meer te uiten maar wat is je vrijheid waard als je bang bent? Aan de andere kant zijn er de linkse rakkers die fel toeslaan, die zich nergens meer iets van aantrekken en alles op één kaart zetten. Zo’n sfeer heerst hier in Duitsland en dat merk je ook erg op de universiteit.’

Hoe is de rol van de kerken tegen dit oprukkende kwaad?

‘De rol van de kerken zie ik helaas niet positief. Grote instituten als de Evangelische en Rooms-Katholieke kerk zijn veel meer in het geheel van de bestaande maatschappij ingebed. De kerk heeft ook ambtenaren in dienst, het is allemaal erg met elkaar verweven. Daarom is het zo moeilijk voor de kerk om zich tegen deze ontwikkeling te verzetten. Binnen de kerken zijn er wel groeperingen die in het geweer komen. Het valt mij op, nu ik hier werk, dat de verhouding tot kerkelijk hogere functionarissen heel anders is dan in Nederland. Albert van den Heuvel zou mij bijvoorbeeld moeten vertellen wat ik doen moet, ja zeg, ik vertel het hem! Hier doen de kerkelijke overheidsfiguren dat wel. Daar moest ik erg aan wennen. De kerkelijke overheidsfunctionarissen zien het probleem niet. Zij staan zo ver van hun basis af. Dat heb ik ook gemerkt bij de politieke partijen. Hoge functionarissen van de SPD weten absoluut niet wat er in de samenleving gebeurt. In de kerk is het net zo. Die zeggen tegen ons, studentenpredikanten, jullie overschatten de problemen van de Berufsverbote. Ze weten niet eens dat in hun eigen kerk bij een aanstelling gevraagd wordt naar de ‘Verfassungstreue’ van de mensen. Ik geloof in hun goede trouw. Als zo’n groep ouderlingen een predikant onder druk zet kan die nog wel van zich afbijten, hij kan de publiciteit op zich vestigen, maar bijvoorbeeld een jeugdwerker in zo’n situatie heeft veel minder mogelijkheden. Ook binnen de kerk hebben mensen die een beetje ‘links’ gaan het moeilijk. Ik weet een paar concrete gevallen van mensen die gevraagd zijn naar hun ‘Verfassungstreue’, maar deze hoge functionarissen weten het niet.’

Politieke starheid

Op politiek terrein is er ook weinig verandering te verwachten. Tijdens mijn gesprek in Bochum vóór de verkiezingen van 3 oktober, die, als 'Weerwoord' van oktober verschijnt al achter de rug zijn, is de SPD nog aan de regering. De CDU (Christen Democratische Unie) is te vergelijken met onze VVD.

'Reaktionair' noemt ds. Van Zwieten deze partij waarvan het Christelijke in die naam tot een vloek geworden is. 'Zij zitten op één lijn met de meest afschuwelijke krachten die er in de Bondsrepubliek en de Verenigde Staten de boventoon voeren.'

De SPD, regeringspartij op dit moment, voert de vrijheid beknottende wetten in, maar het is de CDU als oppositiepartij die aandringt op nog straffere maatregelen. De SPD heeft zich laten maken tot een instrument van deze fatale ontwikkeling. Willy Brandt heeft intussen spijt, dat hij in 1972 het Radikalenerlass ondertekende waarvan al zo'n 4.000 personen de dupe werden en ook de onlangs overleden bondspredikant Heinemann uitte vlak voor zijn dood afkeurende woorden over deze maatregel.

En de jongeren binnen de SPD dan? In de kranten lees je nogal eens over de Juso's (Junge Sozialisten), die het niet eens zijn met de gang van zaken.

Ds. van Zwieten: 'Tot je 35^e jaar behoor je tot de Juso's. In die tijd kun je zeggen wat je wilt. Maar je hebt geen werkelijke invloed op de partij. Na je 35^e kun je verderop in de partij, maar ben je dan nog te links en te kritisch op wat er in Duitsland gebeurt, dan verdwijn je van het politieke toneel.'

Intimidatie

'Ook de scholen worden geïnfecteerd door angst en intimidatie. De numerus clausus bij de toelating op de universiteiten wordt hier misbruikt om die leerlingen, die op de hogere scholen al een politieke bewustheid aan de dag legden, uit te schakelen. Werken en studeren is het motto. Zo worden de mensen tot onsociale machines gedegradeerd. De jonge Duitsers met wie ik in Bochum sprak, halen voorbeeld na voorbeeld aan. Akties tegen een misstand zijn nauwelijks meer haalbaar binnen de universiteit. Een handtekening voor een actie is niet meer los te krijgen. Iedere kritiek op de samenleving wordt gelijk gekriminaliseerd; het afluisteren van de telefoon van zulke mensen is gebruik geworden. Men voelt zich 'beobachtet'.

Neem nu Amnesty International een organisatie, die in onze (westerse landen toch boven iedere verdenking staat!) Niet zo in Duitsland. De Verfassungsschutz had gegevens over A.I.

verzameld, het lekte uit, A.I. diende een aanklacht in en de Verfassungsschutz werd veroordeeld tot vernietiging van de gegevens, maar deze overheidsinstantie weigert (!!), terwijl zij toch is veroordeeld. 'Wij wennen eraan' zegt een jonge Duitser als ik mijn verbazing uit over een dergelijke onvoorstelbare brutaliteit in een land, dat zich rechtsstaat noemt. Het ergste voorval noemt een jonge Duitser wat er onlangs gebeurde in West Berlijn. Een jonge vrouw kreeg daar van het arbeidsbureau de opdracht een studie te schrijven over de heersende jeugdwerkloosheid tegen een toegezegde beloning van DM 4.000. Toen ze het stuk klaar had weigerde het arbeidsbureau het in ontvangst te nemen en haar het toegezegde honorarium uit te betalen. Men was er namelijk in die tussentijd achter gekomen dat deze vrouw enige tijd daarvoor een maoïstische verkiezingsoproep mee ondertekend had. Intussen had zij al niets meer met deze organisatie van doen en bovendien had de inhoud van de opdracht hier ook niets mee te maken. Zij bracht deze zaak voor het gerecht om haar geld te krijgen. Maar zij werd in het ongelijk gesteld met de toelichting: Men zou de opdracht niet gegeven hebben als men geweten zou hebben, wat zij vroeger had gedaan.'

Nieuwe wetten

Ik krijg een vlugschrift in handen gedrukt van de Asta Uni (bestuur studentenparlement) in Bochum. 'Staatsschutzaktion gegen linken Buchhandel, Bochumer Buchhandler verhaftet! Wat is er gebeurd? Op 18 augustus jl. werd er in het kader van een wijdverbreide actie van de Bundesstaatsanwaltschaft naast onder andere ook de politieke boekhandel in de wijk Querenburg, waar de andere universiteit gevestigd is doorzocht, evenals de privéwoning van de bedrijfsleider Thomas K. in beslag werden genomen een boek over Holger Meins, het tijdschrift 'Revolutionaire Strijd', het boek 'Wie alles anfang' van M. Baumann en dokumentatie over het Lothar-Gend-proces. Al deze boeken zijn drie maanden tot anderhalf jaar oud en de verkoop daarvan was tot dusverre niet verboden. Als reden voor de inval werd opgegeven het vermoeden: er zou literatuur verkocht kunnen worden, die geschikt is om de veiligheid van de BRD in gevaar te brengen. Met deze actie werd voor het eerst gebruik gemaakt van de nieuwe paragrafen 88a en 130a van het STGB, die sinds 1 mei van dit jaar van kracht geworden zijn. Intimidatie dus om de nieuwe paragrafen kracht bij te zetten.

Thomas K. verdween voor 10 dagen achter slot en grendel en binnenkort zal zijn veroordeling volgen. De kranten zwijgen over dit voorval. De studentenvereniging riep in het vlugschrift op tot een 'opgewekte' demonstratie. 'We maken er geen treurmars van. Breng van alles mee wat lawaai en maakt. Wij zullen ons weren, dat zullen ze ook horen!'

Het woord fascisme is nog niet gevallen in deze gesprekken, maar het gaat er naar rieken als de nieuwe politiewetten, die in voorbereiding zijn ter sprake komen. Er wordt ijverig aan gewerkt en zullen nog dit najaar of anders begin 1977 van kracht worden. Wordt Duitsland dan weer een politiestaat? Het heeft er alles van. Opgezweept door de hetze tegen extreem-linkse

groeperingen, schijnt het Duitse volk dit alles te pikken, het accepterend als een noodzakelijke bescherming.

‘Angst für sein dicken Bauch und sein dickes Auto’ zoals één van de jongens het cynisch uitdrukt. Er is een stemming van: zeur me er niet over aan m’n kop. De nieuwe politiewetten dus. Het Komitee gegen die Gesetze zur Inneren Sicherheit, van de Evangelische Studentengemeinde in Bochum heeft een brochure uitgegeven waarin één en ander wordt toegelicht. Men stelt, dat de nieuwe politiewetten de politie bevoegdheden geeft, die ver boven de tot nu geldende wetten uitgaan en vertonen een gevaarlijke beperking van de tot nu toe gewaarborgde democratische rechten in de BRD. Om een paar voorbeelden te noemen: Een politieman is verplicht op aanwijzing van zijn superieur op een mensenmassa te schieten, ook als hij zelf de situatie als niet dreigend ervaart, of als hij een slechte schutter is; de politie kan zonder huiszoekingsbevel huiszoeking doen daar waar een duidelijk vermoeden bestaat, dat er strafbare feiten worden voorbereid of uitgevoerd!

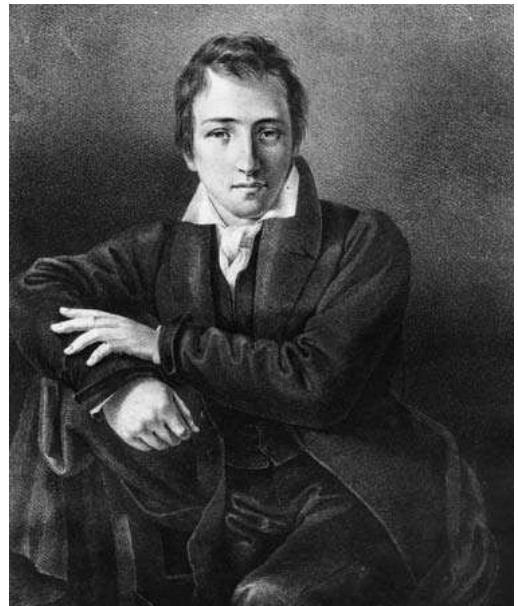
‘Wat wij in dit komitee doen’ zegt ds. Zwieten, die een jaar geleden nog een rustige predikantsplaats vervulde in het Hollandse Assendelft ‘is op alle slakken zout leggen. We hebben veel kontakten met mensen die getroffen zijn door al deze maatregelen. En begin december willen we hier een groot studiecongres houden over de ontwikkelingen in West Duitsland. We gaan dit doen op internationaal niveau, d.w.z. we nodigen parlementariërs, schrijvers en journalisten uit uit de omliggende landen. Publiciteit in het buitenland lijkt vooralsnog de enige mogelijkheid om het onheil te keren.’

Aktiekomitee

Vanuit Nederland worden er al stappen ondernomen om druk uit te oefenen op de Duitse machthebbers. Stuwende kracht hierachter is de heer W. Kweksilber, lid van de Eerste Kamer voor de Partij van de Arbeid. In de jaren 30 vluchtte hij als 21-jarige journalist voor het Hitlerregiem naar Nederland. Nauwlettend heeft hij steeds de politieke ontwikkelingen in het naoorlogse Duitsland gevolgd. En wie zijn rede leest, die hij op 20 mei van dit jaar voor de Evang. Stud. Gemeinde in Bochum uitsprak, zal onder de indruk komen van de angstaanjagende vergelijkingen die hij trekt tussen de Weimarrepubliek van vlak vóór de Tweede Wereldoorlog en de Bonn-republiek van na 1945.

Intimidatie op scholen en universiteiten toen en nu vertonen een zelfde beeld. Zal men ook nu de mensen die een waarschuwend vinger opheffen niet geloven?

‘In wezen is er niets veranderd’ schrijft H. Wielek (het pseudoniem van Kweksilber). ‘De keizer verdween, maar de generaals bleven. Hitler verdween, maar de nazi’s bleven. In de Bundeswehr, in de zakenwereld, in de ambtenarenwereld. Ik denk aan Duitsers, die hun vaderland verlaten hebben, omdat ze niet meer rustig slapen kunnen, omdat ze niet meer leven kunnen in de Bondsrepubliek anno 1976.., niet omdat ze iets met de terroristen te maken hebben, maar omdat ze ‘verdacht’ zijn, hun baan kwijt zijn en hun hoop: nieuwe Duitse emigranten. Is het niet zo, dat er

barmhartigheid voor oorlogsmisdadigers is in West Duitsland en de isoleercel voor Ulrike Meinhoff?’

Het zijn slechts enkele citaten uit de onthutsende rede van een man, die alles wat er nu gebeurt al eens eerder zelf heeft meegemaakt.

Hij eindigt met een gedicht van Heinrich Heine:

*Denk ich an Deutschland in der Nacht,
Dann bin ich um den Schlaf gebracht,..*